

kınlarını İstanbul'dan uzaklaştırarak uygun zemini hazırladılar, ardından da Galib Paşa'yı azlettirdiler (14 Eylül 1824). Bu azlın görünürdeki sebebi, Galib Paşa'nın cebecilerin ayaklanmasını bastırmada gevşek davranması ise de gerçek sebebin II. Mahmud'un Yeniçeri Ocağı'nın kaldırılması teklifini kabul etmeyecek bu işi Benderli Selim Paşa'nın daha iyi yapabileceğini söylemesi olduğu anlaşılmaktadır (Cevdet, XII, 99).

Vezerliği kaldırılarak Gelibolu'da oturmaya mecbur tutulan Galib Paşa'nın sürgün yeri beş altı ay kadar sonra Manisa'ya çevrildi; ancak daha oraya varmadan vezirliği iade edilip Erzurum valiliğiyle Şark seraskerliğine gönderildi. Erzurum'da bulunduğu sırada Bâbü'lî'ye gönderdiği yazılarında ısrarla, Ruslar'ın Osmanlı Devleti'ne karşı savaşa hazırlandıklarını, bu bakımdan Anadolu'daki sınır boylarında düzenli asker sayısının artırılmasını istedi. Gerçekten Ruslar 1828 yılı ortalarında Rumeli'de ve Doğu Anadolu'da saldırıya geçtiler. Muhimmat, topçu yetersizliği ve karışık halkın ilgisizliği yüzünden Galib Paşa Kars Kale-si'ni Ruslar'a terketmek zorunda kaldı. Onun bu hareketi padişaha korkaklık şeklinde yansıtınca Sultan Mahmud tarafından görevinden alındı ve sürgüne gönderildiği Balıkesir'de vefat etti. Mezarı Zağanos Paşa Camii haziresindedir. Kütahya'da oturduğu sırada buradaki Mevlevî veya Kadirî Tekkesi şeyhlerinin ikameti için bir ev yaptırmış, İstanbul'da Kasım Çavuş Camii'ni de tamir ettirmiştir (Sicill-i Osmânî, III, 616)

Galib Paşa, XIX. yüzyılın ilk yarısında yetmiş devlet adamlarının önde gelenlerindendir. Çeşitli görevleri sırasında yazdığı resmî yazıları Avrupa siyasetine olan vukufunun başlıca delilleridir. Âmedciliği esnasında Paris'ten gönderdiği mektuplar da bu hükmü doğrulamaktadır. Millet Kütüphanesi'nde bulunan (nr. 832) eksik nüshası *Edebiyyât-ı Umûmiyye Mecmuası*'nda yayımlanmış olan sefâretnâmesi kendisinin iyi bir müdekkik olduğunu göstermektedir. Yabancı dil bilmemesine rağmen el attığı işlerin künhüne nüfuz etmesini bilen Galib Paşa'nın bazı gazellerinin bulunduğu da bilinmektedir. Galib Paşa adam yetiştirmeye büyük önem vermiş ve Pertev Mehmed Said Paşa'yı yetiştirmiştir. Bunun da Mustafa Reşid Paşa'yı yetiştirdiği göz önünde tutulursa Galib Paşa'nın bir bakıma modern Türk diplomasisinin kurucusu olduğu söylenebilir.

BİBLİYOGRAFYA :

J. de Saint Denys, *Revolution de Constantinople*, Paris 1819, II, 177 vd.; a.mlf., *Histoire de l'Empire ottoman*, Paris 1844, II, 314, 316; Şânizâde, *Târih*, I, 109 vd., 139; II, 83 vd., 213, 221; Süleyman Fâik, *Sefînetü'r-rûsâ Zeyli*, İstanbul 1269, s. 166-170; Hızır İlyas, *Letâif-i Enderûn*, İstanbul 1276, s. 315; Fatih, *Tezkire*, s. 310 vd.; *Muâhedât Mecmuası*, İstanbul 1294, I, 35 vd.; Mütercim Âsim, *Târih*, İstanbul, ts., II, 142 vd.; G. Noradounghian, *Recueil d'actes internationaux de l'Empire ottoman*, Paris 1897-1903, II, 51-54; Cevdet, *Târih*, VI, 272; VII, 30, 142, 361 vd.; VIII, 104, 214, 285; IX, 24, 40, 71, 83; X, 146; XI, 184; XII, 69, 80, 84, 99, 235-236; Lutfî, *Târih*, I, 119, 199; II, 74 vd.; Memduh, *Asvâtü's-sudûr*, İzmir 1328, s. 67; *Sicill-i Osmânî*, III, 615-616; Uzunçarşılı, *Karesi Meşâhiri*, İstanbul 1341, II, 137-145; a.mlf., "Âmedî Galib Efendi'nin Murahhaslığı ve Paris'ten Gönderdiği Şifreli Mektuplar", *TTK Belleten*, I/2 (1937), s. 357 vd.; Danişmend, *Kronoloji*, IV, 108, 109, 494-495, 644, 645; Ahmed Rifat, *Verdû'l-hadâik*, İstanbul, ts., s. 22-24; İsmail Soy-sal, *Fransız İhtilâli ve Türk-Fransız Diploması Münasebetleri: 1789-1802*, Ankara 1964, s. 329, 341; Faik Reşit Unat, *Osmanlı Sefirleri ve Sefâretnâmeleri*, Ankara 1968, s. 181-184, 200; S. J. Shaw, *Between Old and New*, Cambridge 1971, s. 189 vd., 280, 375, 450; Orhan F. Köprülü, "Galib Paşa", *İA*, IV, 710-714; E. Kuran, "Mehmed Sa'îd Ghâlib Pasha", *El²* (İng.), VI, 1003-1004.

ORHAN F. KÖPRÜLÜ

GALİB PAŞA CAMİİ

İstanbul'da Erenköy semtinde
XIX. yüzyılın son yıllarında yapılan
bir cami.

İstanbul'un Anadolu yakasında Bağdat caddesi kenarında, bu cadde ile kesişen Ethem Efendi caddesinin dörtyol ağzında bulunmaktadır. Yakın tarihlerde çok yoğun bir yerleşmeye sahne olan çevresinin tek camisidir. Kapısı üstündeki kitâbeden anlaşıldığına göre 1316 (1898-99) yılında, II. Abdülhamid döneminde vali-

lik ve nâzirlik yapan Abdullah Galib Paşa tarafından inşa ettirilmiştir.

Cemaatinin çokluğu gerekçesiyle caminin genişletilmesi için projeler hazırlanırken 1986 yılında bu tasarılar hiç dikkate alınmadan binanın sağ tarafına kubbeli bir ek bitleştirilmiştir.

Galib Paşa Camii, XIX. yüzyılın sonlarında Türk sanatında ve bilhassa mimarisinde hâkim olan karma (eklektik) üslûbun bir temsilcisidir. Bu bakımdan Osmanlı döneminin bilinen belli başlı üslûplarının hiçbirine tam olarak uymaz. Cami köşebaşı parselinde, etrafı demir parmaklıklı bir duvarla çevrili avlunun içindedir. Kapalı mekân halindeki son cemaat yeri iki katlıdır. Caminin harimi kare planlı olup bunu sekizgen biçiminde sağır ve basık kasnaklı bir kubbe örter. Kible cephesinde mihrap küçük bir çıkıntı şeklinde dışarı taşar. İki yan cephelerde dört plâsterle sınırlanmış üçüz pencereler içeriği aydınlatır. Dökme demirden parmaklıklı bu pencerelerden iki yanalarda olanlar dikdörtgen, ortadaki ise daha yüksek ve yuvarlak kemerlidir. Pencerelerin bu mimari düzeni üstlerinde bir silme ile de vurgulanmıştır. Bu durum, İlkçağ'ın sonlarında Roma mimarisinde sık kullanılan "Suriye alınlığı" denilen sistemden ilham alındığını göstermektedir.

Caminin son cemaat yeri kitlesinin sağ köşesinde yükselen minaresi de Türk minare geleneklerinden farklıdır. Cami binası gibi minarenin de dışı sıvalı olduğundan malzemenin hakkında bir fikir edinmek mümkün değildir. Gerek pabuç kısmı gerekse gövde ve petek sekiz cepheli olup bu yüzeylerin her biri kasetler halinde sıvanmıştır. Şerefe çıkması ve külâh başlangıcında antik mimarinin yumurta frizinin kullanıldığı görülür. Kâgir külâh da klasik külâhlardan bütünüyle değişiktir.

Galib Paşa Camii ve içinden bir görünüşü

Caminin içi son dönemin kalem işi nakışları ile bezenmiştir. Minber ve vaaz kürsüsü ise ahşaptan yapılmıştır. Galib Paşa Camii'nin ilk yapıldığında çekilen resminde etrafının boş olduğu ve çıplak bir arazi üstünde bulunduğu görülür. Bugün avlusunu çok sayıda ağaç gölgeler. Avlu duvarının Bağdat caddesi tarafındaki köşesinde yer alan mermer çeşmenin ise camiyle bir ilgisi olmayıp yaklaşık yirmi-yirmi beş yıl kadar önce buraya getirilmiştir. Avludaki meşruta ile şadırvan ise yeni yapılmıştır.

BİBLİYOGRAFYA :

Bedi N. Şehsuvaroğlu, *Göztepe*, İstanbul 1969, s. 139; Semavi Eyice, "İstanbul Minareleri", *Güzel Sanatlar Akademisi Türk Sanat Tarihi Araştırma ve İncelemeleri*, I, İstanbul 1963, s. 132, rs. 133; R. Ekrem Koçu, "Galip Paşa Camii", *İst.A*, XI, 5973-5974, 5976-5977; Hakan Arlı, "Galip Paşa Camii", *DBİst.A*, III, 373-374.

SEMAYİ EYİCE

GALİB b. SA'SAA

(غالب بن صعصعة)

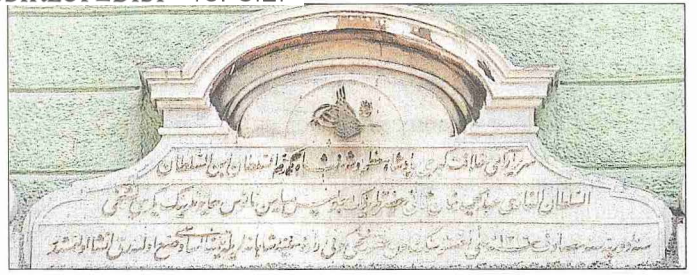
Galib b. Sa'saa b. Nâciye
et-Temîmî ed-Dârî
(ö. 41/661'den sonra)

Meşhur şair Ferezdak'ın babası.

Temîm kabilesinin Mucâşi' kolunun ile gelenlerinden ve Câhiliye devrinin ünlü cömertlerindendi. **Muhadramûn***dan olan Galib b. Sa'saa'nın cömertlik yarışında daima ön saflarda yer aldığı ve isimlerini bile sormadan insanlara bol hediyeler verdiği rivayet edilir. Hz. Ömer'in hilâfeti sırasında Medine'ye geldi. Hz. Osman zamanında meşhur şair Sühaym b. Vesîl ile girdiği cömertlik yarışında kendisinin daha cömert olduğunu göstermek için Câhiliye geleneğine uyararak bir deveyi ayaklarını kesmek suretiyle öldürüp insanlara ikram etti. Bunu duyan Hz. Ali, Allah için kesilmeyen hayvanların etinden yenilmesinin doğru olmadığını söyledi. Diğer taraftan Galib Cemel Vak'ası'ndan sonra oğlu Ferezdak'ı Hz. Ali'ye götürdü, halife de oğluna Kur'an-ı Kerim öğretmesini tavsiye etti ve övünmekten de vazgeçmesini istedi. Galib Muâviye devrinin (661-680) ilk yıllarında öldü ve Kâzime'de defnedildi.

Galib b. Sa'saa'nın sağlığında ona gelen fakir kimselerin ölümünden sonra oğlu Ferezdak'ı ziyaret ederek ihtiyaçlarını bildirdikleri ve babasının mürüvvetini anlatıp kendisinden yardım istedikleri anlaşılmaktadır. Rivayete göre, Zi-

Galib Paşa
Camii'nin
cümle kapısı
üzerindeki
kitâbe

yâd b. Ebîh'in Basra valiliği sırasında bir gün sattığı develerin parasını keselere yerleştiren Ferezdak'a bir adamın, "Baban Gâlib sağ olsaydı böyle yapmazdı" demesi üzerine Ferezdak paraların hepsini etrafındaki insanlara dağıtmıştır.

Gâlib'in kabri yardım dileyenlerin ziyaretgâhi olmuştur. Bundan dolayı Ferezdak şiirlerinde babasından sık sık "sâhibü'l-cedes" ve "zû'l-kabr" (mezari ziyaretgâh olan kimse) diye bahseder.

BİBLİYOGRAFYA :

Müberraed, *el-Kâmil* (nşr. M. Ahmed ed-Dâli), Beyrut 1986, I, 292; II, 610-613; İbn Düreyd, *el-İştikâk*, s. 239 vd.; İbn Habîb, *el-Muḥabber*, s. 142; İbn Hazm, *Cemhere*, s. 227 vd.; İbn Hacer, *el-İşâbe*, II, 110; III, 193; Abdülkâdir el-Bağdâdî, *Hizânetü'l-edeb*, I, 217; Cevâd Ali, *el-Mufaşşal*, V, 74-75; Hüseyin Hasan, *A'lâmü Temîm*, Beyrut 1980, s. 423-424; A. Schaade, "Ferezdak", *İA*, IV, 556; M. J. Kister, "Ghâlib b. Sa'saa", *EP* (İng.), II, 998-999.

HÜSEYİN ALGÜL

GALİB-BİLLÂH

(الغالب بالله)

Şeyh Ebû Abdillâh el-Gâlib-Billâh
Muhammed b. Yûsuf
b. Muhammed el-Ensârî en-Nasrî
(ö. 671/1273)

Nasrîler'in kurucusu
ve ilk hükümdarı
(1232-1273).

591'de (1195) Arcûne'de (Arjona) doğdu. Mensup olduğu Nasrîler'in, Hazrec kabilesinin reisi sahâbî Sa'd b. Ubâde'nin soyundan geldiği söylenmektedir. Ancak bu konuda başka rivayetler de vardır. Gâlib-Billâh, İbnü'l-Ahmer ve I. Muhammed adıyla da bilinir. "Ahmer", tenindeki hafif kırmızılıktan dolayı dedesine verilmiş bir lakaptır. İbn İzârî, Nasrîler'in alâmeti olarak yalnız bu rengi kullandıklarını, hep al ata bindiklerini, yazıları bu renk kâğıda yazdıklarını, İbn Hüd'un Abbâsîler'in alâmeti olan siyah rengi elbiselerinde aksettirmesi gibi onların da al renkli elbiseler giydiklerini belirtir. Bu renk, hristiyan kaynak-

larında Bermejo (kızıl) diye tanınan VI. Muhammed ve diğer aile fertlerinde de görülmeye devam etti. Nasrî sultanları kırmızı rengi saraylarında, kubbelerinde ve bayraklarında bir alâmet olarak benimsediler.

Muvahhidler 1212'de İkâb Savaşı'nda (Las Navas de Tolosa) mağlûp olunca Endülüs'teki çok sayıda İslâm şehir ve kalesi hristiyanların eline geçti. Bu sırada Belensiye (Valencia) bölgesi dışında bütün Endülüs'ü ele geçiren İbn Hüd'un ordusu, Liyûn (Leon) Kralı IX. Alfonso karşısında Mârîde'de (Merida) yenilgiye uğradı (627/1230). Aynı yıl III. Fernando (Ferdinand) kuvvetlerini Şerîş'in (Jerez) tepelerine doğru çekti. 629'da ise (1232) İbnü'l-Ahmer İbn Hüd'a tâbi olmaktan vazgeçip Arcûne'de halkı kendisine tâbi olmaya çağırdı. Kumandanların, fakihlerin ve âlimlerin de desteğiyle Vâdiâş (Guadix) ve Besta'yı (Baza) kendine bağladı. Arcûne'den sonra Ceyyân'ı da (Jaen) hâkimiyeti altına aldı. 630'da (1232) kendisine biat edildi ve aynı yıl Şerîş de ona itaatını bildirdi. Bütün bu gelişmelerde kumandanı Abdülmelik b. Sanâdid'in büyük payı vardır. Bir süre sonra Kurtuba halkı da İbnü'l-Ahmer'e biat etti; fakat halkına iyi davranmadığı için Kurtuba'dan kovuldu. 631 (1233-34) yılında şehir yeniden İbn Hüd'un eline geçti. Bu esnada müslümanlar Endülüs'te yaşanan karışıklıklardan dolayı büyük bir sıkıntı içinde idiler. İbnü'l-Ahmer aynı yıl İşbiliye'yi (Sevilla) ele geçirdi, ancak yaklaşık otuz gün şehre hâkim olabildi. İşbiliyeliler onu şehirden çıkardılar ve yeniden İbn Hüd'a biat ettiler. Gâlib-Billâh, İbn Hüd gibi başlangıçta bir süre Abbâsî Halifesi Müstansır-Billâh'a bağlılığını bildirmiş ve onun adına hutbe okutmuştur. Daha sonra "emîrül-müslimîn" unvanını aldı ve 26 Ramazan 635 (12 Mayıs 1238) tarihinde Gırnata'da kendisine biat edildi. Böylece Gırnata Nasrîler'in başşehri oldu.

Gâlib-Billâh dış siyasette Kastilya (Castilla, Kaştale) kralını hoşnut etmeyi, Mağrib ve Tunus sultanları ile de iyi geçin-